

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 378.147.134:786

Головань Т. К. °

Комунальний вищий навчальний заклад Київської обласної ради
«Богуславський гуманітарний коледж ім. І. С. Нечуя-Левицького», викладач-методист

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ М. ЛЕОНТОВИЧА У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ

У статті розглядається проблема використання творчої спадщини Миколи Леонтовича у фаховій підготовці майбутніх педагогів-музикантів в умовах реформування вищої освіти України. Вивчення творів композитора-педагога М. Леонтовича у контексті зв'язку процесу розбудови національної музичної культури зі станом музичної освіти сприяють музично-творчому розвитку та професійному становленню педагогів-музикантів як національно свідомих громадян України.

Ключові слова: Микола Леонтович, майбутні педагоги-музиканти, педагогічна думка, освіта, творчі завдання.

В статье рассматривается проблема изучения творческого наследия Николая Леонтовича в профессиональной подготовке будущих педагогов-музыкантов в условиях реформирования высшего образования Украины. Изучение произведений композитора-педагога М. Леонтовича в контексте связи процесса развития национальной музыкальной культуры с состоянием музыкального образования способствуют музыкально-творческому развитию и профессиональному становлению педагогов-музыкантов как национально сознательных граждан Украины.

Ключевые слова: Николай Леонтович, будущие педагоги-музыканты, педагогическая мысль, образование, творческие задания.

The problem of the study of the creative heritage of Nicholas Leontovich in the professional training of future teachers of music in terms of reforming higher education in Ukraine. The study of the works of the composer-pedagogue M. Leontovich in the context of due process of development of the national musical culture to the state of music education contribute to the musical-creative development and the professional development of teachers-musicians both nationally conscious citizens of Ukraine.

Keywords: *Nikolay Leontovich, future teachers, musicians, teaching thought, education, creative tasks.*

Постановка проблеми. Педагогічна думка, освіта й виховання формуються у певних історичних, економічних, соціальних умовах відповідно до потреб суспільства, тому для розуміння витоків національної освіти і педагогіки необхідно знати історичні обставини, за яких виникли ті чи інші культурні ідеї, педагогічні праці, методи, організаційні форми навчання й виховання.

Історія української педагогіки, ознайомлення з діяльністю та педагогічною спадщиною визначних особистостей різних епох, їхньою боротьбою за утвердження нового, прогресивного у справі освіти й виховання у тісному зв'язку з історичними подіями та процесами на теренах нашої країни свідчать, що кожний період державності України позначався піднесенням педагогічної думки, освіта набувала національного характеру і здійснювалася державною мовою, була доступна всім верствам населення, а численні поневолення України, перебування її в складі інших держав, спричиняли занепад, денаціоналізацію освітньої справи.

Сприятливі умови для відтворення цілісної картини розвитку власне української педагогіки з притаманними їй самобутніми рисами, що визначились національним культурним життям та перебігом геополітичних подій, створила незалежна українська держава, яка проголосила національне виховання одним із основних пріоритетів, органічною складовою освіти. Оновлення змісту і форм організації навчально-виховного процесу в Національній доктрині розвитку освіти визначено одним із пріоритетних напрямів державної політики в освітній галузі [4, с. 4–6], що є актуальним з позиції нашого дослідження професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів.

У вищому педагогічному навчальному закладі великого значення набуває використання інноваційних методів і форм навчання на основі використання національних традицій, відображених у музично-педагогічній спадщині педагогів-композиторів, що значно стимулює розумову активність студентів, поглиблює мотивацію їхньої діяльності, розвиває у майбутніх фахівців якості особистості як громадянина-патріота. Надзвичайної актуальності у контексті практичної імплементації в музично-педагогічний освітній простір набуває творча спадщина українського композитора всесвітньовідомої мелодії – символу новорічно-різдвяних свят пісні “Щедрик” Миколи Дмитровича Леонтовича, витонченість і краса, яскрава національна самобутність творчості якого сягають вершин світової хорової культури.

Аналіз основних досліджень і публікацій учених показав, що проблему професійної підготовки до здійснення музично-педагогічної діяльності розглядали О. Дем'янчук, З. Курлянд, В. Мороз, Т. Рейзенкінд, О. Ростовський, О. Рудницька, Л. Хлебникова та інші, які наголошували на необхідності підготовки фахівця до означеної діяльності на основі дидактичних ідей компетентнісного підходу в сучасній мистецько-педагогічній освіті.

У працях науковців України мали місце деякі аспекти, дотичні до проблеми нашого дослідження, зокрема: формування духовного потенціалу студентської молоді у процесі професійної підготовки, використання творчої спадщини композиторів у фаховій підготовці майбутніх педагогів-музикантів [1 ; 5]; дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в педуніверситеті [6]; творчий потенціал людини як предмет соціально-філософської рефлексії [9]; проблема стимулів до педагогічної творчості у майбутніх педагогів-музикантів [7]; музика і культура особистості як проблеми сучасної педагогічної освіти [8]; єдність раціонального і емоційно-почуттєвого в освітньо-виховних системах професійної підготовки майбутніх учителів музики [3 ; 8] та ін.

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що і вчені-психологи, і вчені-педагоги, і педагоги-музиканти досить великого значення надавали формуванню естетичної культури майбутніх педагогів-музикантів, розвитку їх творчих здібностей, творчого потенціалу засобами музики тощо.

Водночас проблема вивчення творчої спадщини Миколи Леонтовича у фаховій підготовці майбутніх педагогів-музикантів, творчий доробок якого засвідчив, що творчість входить не тільки в розвиток самого творця, але й у розвиток музично-педагогічного мистецтва взагалі, не була предметом спеціального наукового вивчення і нині набуває особливої актуальності в умовах реформування вищої освіти України..

Метою нашого дослідження є розгляд проблеми використання творчої спадщини Миколи Леонтовича у фаховій підготовці майбутніх педагогів-музикантів в умовах реформування вищої освіти України..

Виклад матеріалу. Високій меті формування духовно-моральної особистості у процесі національного виховання та розвитку її творчого потенціалу покликані слугувати освіта й культура на кращих традиціях українського народу. Саме така позиція декларується і в сучасній музичній підготовці, яку мають здійснювати компетентно спроможні педагоги-музиканти, використовуючи спадщину педагогів-композиторів, в т. ч. і М. Леонтовича. Початок ХХ століття, що надав повноцінного розквіту музично-педагогічної діяльності композитора Миколи Леонтовича, став періодом формування теорії всебічного комплексного виховання підростаючого покоління (слухання музики, хорове й інструментальне виконавство та імпровізаційна творчість юних).

Логічним завершенням, своєрідним підсумком тривалих пошуків українських мислителів у царині духовності стала філософія Г. Сковороди, який на відміну від творів своїх попередників не просто роздумував над проблемою духовності, а й пропонував ідею серця як центру внутрішнього світу людини, що визначає її індивідуальність. Саме на таких ідеях сформувалися педагогічні погляди і практична діяльність українського композитора Миколи Леонтовича.

Нам імпонує думка композитора-педагога щодо зв'язку процесу розбудови національної музичної культури зі станом музичної освіти, метою якої має стати музично-творчий розвиток та виховання підростаючого покоління на національному ґрунті. Їх ідеї розкриття індивідуальності, самостійності як головної мети музично-творчого розвитку на основі використання національних

традицій перегукуються з ідеєю К. Ушинського про розвиток дитини у процесі вільної творчої діяльності під керівництвом учителя [10]. Як зазначав К.Ушинський, “виховання завжди знайде відповідь і допомогу в живому і сильному почутті людини, яке впливає набагато сильніше за переконання, сприйняте тільки розумом, або за звичку, вкорінену страхом покарань... виховання, коли воно не хоче бути безсилим, має бути народним” [10, с. 50-51]. Саме в такому руслі ми бачимо перспективний шлях формування духовно-моральної особистості майбутнього педагога-музиканта у процесі вивчення і використання творчої спадщини Миколи Леонтовича.

У ході експериментальної роботи з підготовки майбутнього педагога-музиканта до використання творчої спадщини М. Леонтовича на заняттях музики, ми розрізняли два види художньо-психологічних установок: загальну (зовнішню) і конкретну (внутрішню). Зовнішня установка характеризується ставленням до творів мистецтва, до виду, жанру. Внутрішня установка виникає при безпосередньому контакті з конкретним художнім твором, вона має динамічний характер і змінюється під його впливом. У процесі концептуального втілення прогресивних поглядів М. Леонтовича на подальші шляхи розвитку та головні завдання національної музично-педагогічної освіти внутрішня установка може змінюватися і під впливом предметно-розвивального середовища як педагогічно доцільного унаочнення інтегрованого змісту творів видатного композитора-педагога.

Під час вивчення майбутніми педагогами-музикантами творчості М. Леонтовича ми звертаємо особливу увагу на його багаторічній музично-дидактичній діяльності. Композитор-педагог обґрунтував важливість доповнення слухових вражень у процесі сприйняття музики іншими сенсорними відчуттями, оскільки знання, здобуті лише на основі слухових уявлень, є абстрактними. Плідно розвиваючи в музично-педагогічній діяльності цю теорію, М. Леонтович висунув ідею поєднання кольорів зі звучанням музичного твору як найважливішою умовою цілісного сприйняття художнього образу. З цією метою він розробив власну систему показу мистецького матеріалу, що ґрунтувався на співвідношенні світло-тіней і кольорів із музичними звуками [2].

Український композитор-педагог М. Леонтович прагнув не тільки викликати в дітей інтерес до музики, а й залучити їх до самостійної творчості. Створена при Товаристві М. Леонтовича Дитяча музична Секція поділялась на два відділи: „Основний” і „Дитяча творчість”. Даний напрям роботи студії „Дитяча творчість” став засадничим для подальших наукових досліджень в галузі дитячої музичної творчості [3, с. 17–18].

Саме в такому руслі ми бачимо перспективний шлях духовно-морального становлення і професійного розвитку особистості майбутнього педагога-музиканта. Проведена нами формувальна дослідно-експериментальна робота з вивчення творчості М. Леонтовича поділялася на етапи, кожний з яких характеризувався певними цілями й завданнями, особливостями змісту навчально-виховної роботи, відповідними формами і методами організації музично-творчого розвитку студентів з урахуванням потреб учнів.

Зважаючи на те, що музична творчість відображає перебіг емоційних реакцій, станів, почуттів, в експериментальному процесі поетапно

розширювалося „емоційне поле” особистості у напрямі від утилітарного користування звуковою інформацією до музично-творчих імпровізацій з такою інформацією. Кожний із етапів, будучи логічним продовженням попереднього, розвивав творчий потенціал особистості, музично-творчі здібності сенситивного, когнітивного та креативного компонентів у динаміці від простого до складнішого.

Результати експерименту засвідчили, що майбутні педагоги-музиканти експериментальної групи виявили розуміння засобів музичної виразності, уміли співвідносити засоби музичної виразності зі змістом музики. Вони адекватно використовували музичні терміни, правильно називали музичні інструменти, якими можна передати й аудіальне звучання поетичного тексту. Тобто, у них яскраво проявлялися показники когнітивного компоненту розвитку творчого потенціалу, музично-інтелектуального аспекту творчості. Для майбутніх педагогів-музикантів експериментальної групи когнітивний тип характеризувався вибіркоким ставленням до музичних творів у процесі їх слухання і виконання. Вони прагнули до спілкування із особистісно значущими музичними творами, виявляли потребу передавати свої музичні враження у процесі емоційно виразного співу, інструментального виконання й хореографічних рухів.

Майбутні педагоги-музиканти експериментальної групи користувалися також прийомом імітації відповідей рухами на запитання: „Скільки частин у творі?”, „Скільки голосів у пісні?” тощо. Умовні рухи відпрацьовувалися поступово. Рухами передавався характер музики, фіксувалася сила звучності, регістр та інші засоби музичної виразності.

У ході музичних занять на перших етапах вивчення творів М. Леонтовича удосконалювалися: навички співу, чистота інтонування, грамотність і точність інструментального виконання, досягалася глибина асоціативних зв'язків, та відповідність прослуханій музиці; усвідомленість музичного образу, здатність до його мовного, візуального та пластичного вираження.

Важливою умовою було хороше виконання ритмівок-примовок і віршованих текстів. У ході хорового декламування пропонувалось без підготовки перейти на спів, що студенти робили без труднощів.

Ефективним засобом активізації розвитку музично-творчого потенціалу у процесі вивчення творів М. Леонтовича були творчі завдання, які можна за їхніми характерними ознаками поділити на три групи: а) пізнавальні (слухання музики і підбір її назви); б) імпровізаційні (створення нової мелодії на основі заданої теми); в) власна творчість (складання невеличких мелодій, пісень).

Результати дослідження показали, що високий рівень креативного компоненту готовності майбутніх педагогів-музикантів до використання творчої спадщини Миколи Леонтовича виявили 32,4% студентів ЕГ та відповідно 25,6% студентів КГ; 13,2 % студентів ЕГ показали низький рівень (на початку експерименту – 43,3%) і відповідно 28,4 % студентів КГ (на початку експерименту – 39,7%).

Виявлено, що ефективними педагогічними умовами підготовки майбутніх педагогів-музикантів до використання творчої спадщини Миколи Леонтовича є: організація означеного процесу в умовах створення освітньо-культурного розвивального середовища та “єдиного простору” співтворчості студентів і викладачів в аудиторній та позааудиторній діяльності на основі особистісно

зорієнтованого підходу, врахування мотиваційної сфери майбутнього педагога-музиканта та природи музичної діяльності; включення нових інтегративних методів роботи з творами Миколи Леонтовича на основі єдності мотиваційно-ціннісного, інтелектуально-логічного, емоційно-почуттєвого, комунікативно-емпатійного та діяльнісно-творчого компонентів; методично доцільний добір форм, методів музично-педагогічної підготовки.

Встановлено, що розроблений на підставі педагогічних засад за визначеними напрямками (культурологічним, психолого-педагогічним, мистецтвознавчим) і побудований із урахуванням взаємопов'язаних структурно-функціональних компонентів (когнітивно-змістового, стимулювально-мотиваційного, художньо-творчого) зміст творів М. Леонтовича сприяв забезпеченню належного рівня підготовки майбутнього педагога-музиканта.

Аналіз результатів дослідження дав підстави констатувати, що використання творчої спадщини Миколи Леонтовича значно підвищує рівень професійної готовності майбутніх педагогів-музикантів, який охарактеризовано наявністю необхідних знань, умінь і навичок, що виявляються в когнітивній, сенситивній і креативній сферах.

Висновки. Важливою складовою підготовки майбутніх педагогів-музикантів до використання творчої спадщини М. Леонтовича є виконання індивідуальних науково-дослідницьких завдань. Вивчення творів композитора-педагога М. Леонтовича у контексті зв'язку процесу розбудови національної музичної культури зі станом музичної освіти сприяють музично-творчому розвитку та професійному становленню педагогів-музикантів як національно свідомих громадян України.

Список використаних джерел:

1. Кудін В. О. Мистецтво і духовний світ молоді / В'ячеслав Олександрович. – К. : Рад. школа. – 1983. – 97 с.
2. Леонтович М. Д. [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.parta.com.ua/referats/view/733/> - 77к. /
3. Мороз В. В. Підготовка майбутнього вчителя до розвитку творчого потенціалу молодших школярів на уроках музики: дис...канд. пед. наук : 13.00.04- теорія і методика професійної освіти / Владислав Володимирович. – К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2009. – 269 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – 23 квіт. (№ 33). – С. 4–6.
5. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навчальний посібник / Ольга Миколаївна. – К. : КНУКіМ, 2006. – 188 с.
6. Рейзенкінд Т. Й.. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя музики у вищих навчальних закладах / Тетяна Йосипівна [Електронний ресурс] – Режим доступу: disser.com.ua/content/349892.html
7. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості : посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Валентин Васильович. – К. : ІЗМН, 1996. – 236 с.

8. Рудницька О. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. посіб. / Оксана Петрівна. – К. : ІЗМН, 1998. – 248 с.
9. Чаплигін О. К. Творчий потенціал людини: від становлення до реалізації (соціально-філософський аспект) / Олександр Костянтинівич. – Харків: Основа, 1999. – 278 с.
10. Ушинський К. Людина як предмет виховання / Костянтин Дмитрович // Твори в 6-ти т. – Т. 5. – К. : Рад. школа, 1952. – 432 с.

Отримано: 29.03.2016

УДК 378.1

Дука Н. В. °

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, студентка
магістратури кафедри педагогіки факультету психології

ТЕОРІЯ ЛЮДСЬКИХ ВІДНОСИН МЕЙО ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В ОСВІТІ

У статті розкривається сутність поняття теорії людських відносин та її використання в управлінській діяльності. Описуються етапи Хоторнського експерименту та їх вплив на сучасні методи управління. Проаналізовано ефективність використання теорії Мейо в освітньому менеджменті.

Ключові слова: людські відносини, управління, управлінська діяльність, менеджмент в освіті, теорія Мейо, Хоторнський експеримент.

В статье раскрывается сущность понятия теории человеческих отношений и их использование в управительских действиях. Описываются этапы Хоторнского эксперимента и их влияние на современные методы управления. Проанализированы эффективность использования теории Мейо в образовательном менеджменте.

Ключевые слова: человеческие отношения, управление, управительские действия, менеджмент в образовании, теория Мейо, Хоторнский эксперимент.

The article is focused on the concept of the human relations movement theory and its use by managers. Describe the steps Hawthorne Experiments and its impact on modern management techniques. It is analyzed effectiveness of the use Mayo`s theory in the sphere of educational management.

Keywords: human relations, management, management activities, management in education, Mayo`s theory, Hawthorne Experiments.